

Öfelsége börtönei (2)

*Aktivitási program • Átjárható kategóriák
• Nyitott típusú börtön*

Annak ellenére, hogy az előző számban csak nagyon vázlatosan mutattuk be az alapos és differenciált aktivitási programot, jól érzékelhető a törekvés arra, hogy az elítélt a büntetést problémamentesen töltsen le, másrészt igyekezzen felkészülni a szabadulásra. Ez utóbbi megfelelő jogi alapokon nyugszik. Vezérelve a bizalom (például automatikusan elérheti a korai szabadulást, ha súlyosan nem sérti meg az előírásokat). A büntető igazságszolgáltatási törvény (1991) az idő előtti szabadulás feltételül azt írja elő, hogy *az elítélt legalább a büntetés felét töltsen le*. Aki 12 hónapot vagy annál többet volt bent, kötelező felügyelet alá kerül szabadulása után. Minden feltételesen szabadult, ha az ítéleti idejének végleges lejártáig kint újabb bűncselekményt követ el, amelyért szabadságvesztés járhat, az új büntetéshez visszakapja a le nem töltött időt is, vagy annak egy részét. Az idő előtti szabadulás lehet automatikus, feltétel nélküli. *Aki 12 hónapnál rövidebb büntetést kapott, félidőben automatikusan, magatartási szabályok előírása nélkül szabadul, de vállalnia kell annak a kockázatát, hogy visszaesés esetén visszakapja a le nem töltött részt.*

A bizalom elve

Automatikus, de feltételes a szabadulás annál, aki 12 hónapot vagy ennél többet kapott, de 4 év alatti az ítélete. A félidőben automatikusan szabadul és az eredeti ítélet háromnegyede lejártáig (szexuális elkövetőknél a teljes idő lejártáig) felügyelet alá kerül, továbbá viselnie kell a visszaeséssel járó kockázatot.

A diszkrecionális szabadulás azokat érinti, akik 4 éves (vagy ennél hosszabb) ítéleti idővel rendelkeznek. Lehetőség nyílik arra, hogy a félidőtől kezdve az ún. „parole” (becsületszóra) rendszer szerint szabaduljanak (erre a félidő és a háromnegyed között bármikor lehetőség nyílik), vagy automatikusan szabaduljanak a kétharmad leltöltésekor — mindkét esetben engedély alapján kerülhet erre sor, melynek hatálya a háromnegyed időpontjáig (illetve néhány szexuális elkövetőnél a teljes kitöltésig) terjed.

Az automatikus szabadítást teljesen az intézet végzi. Csak a fegyelmezetlenség miatt a főigazgató által kiszabott pótnapok (maximálisan 28 nap) késleltethetik a félidős szabadulást. A diszkrecionális szituációban a „parole tanács” minden esetet megvizsgál, a 7 éven aluli ítélettel rendelkezőknél dönt, az e fölötti eseteknél javaslatot tesz a belügyminiszternek, aki jogosult a határozatra. A pa-

role-rendszer nyitott, az elítélt beletekinthet az irataiba, a testület megokolja döntését. (Bár a jogszabályok alapján ez a rendszer 1992 októberé óta már hatályban van, igazi kiépülése csak 1994-re várható, kivéve az automatikus szabadítás gyakorlatát.) 1991-ben 11894 fő volt „parole” módon szabadítva, mindössze 964 engedélyt (8%) kellett csak visszavonni.

Szintén a parole tanács terjeszti fel a belügyminiszternek az életfogytiglanra ítélt szabadítási ügyeit. Néhányan közülük valóban életük fogytáig vagy öregkorukig maradnak börtönben, tekintettel bűncselekményük természetére és a társadalom védelmére. Ám a többség ún. „élet-engedély” (life licence) alapján szabadul, ha elégséges időt letöltött a bűncselekmény súlyossága arányában és nem jelent nagy kockázatot a közösség számára. Őket a probációs szolgálat olyan sokáig felügyeli, ameddig csak arra szükség van (rendszeresen jelentéseket küldenek erről az illetékes börtönigazgatóságoknak). 1991-ben 446 ilyen eset került a parole tanács elé: 99-et javasoltak szabadulásra. 15-öt kellett közülük visszarendelni a börtönbe, ebből 12-en újabb bűncselekményt követtek el.

A rendszer lényege a kategóriák közötti átjárhatóság (a kategóriaváltás jobb körülményeket és esetlegesen a büntetési idő csökkenését eredményezheti) és a bizalom elve, ami azt jelenti, hogy az idő előtti szabadulás garantáltan bekövetkezik, ha az elítélt az általa pontosan ismert követelményeket minimális szinten betartja. Találkoztunk például olyan elítélttel, aki 15 éves ítéletet kapott, 3 évet töltött

le különféle típusú (B, C kategóriás) zárt intézetekben, és azt követően már eljutott a legnyitottabb börtönbe, Leyhillbe. Ez egyúttal redukálta az ítéleti idejét is, elmondása szerint még 4 éve van hátra az idő előtti (parole-típusú) szabaduláshoz.

Az aktivitási program és a szabadulást közvetlenül előkészítő tevékenység nem szakad meg az elítélt szabadulásakor, mert részben a probációs szolgálat (amely a börtönszolgálat szerves részét képezi), részben számos társadalmi szervezet segíti a börtönöket a szabadulást követő munkába állításkor, így például a munkaügyi hivatal is, amely megküldi a lehetséges állások választékát, emellett álláskereső tanfolyamot szervezett 26 intézetben.

Előkészítő modellek

Hétféle olyan, szabadulást előkészítő modell működik, amelynek révén olcsó szállodák kínálnak fel az utolsó 6 hónapra szállást (összesen 107 férőhelyet). Az életfogytiglanra ítélt szabadulóknál ezt a megoldást kötelezően kell alkalmazni, ők ezeken a szállásokon laknak és a szabad életben működő munkahelyeken dolgoznak.

Arra is lehetőség nyílik, hogy az elítéltek egy része napközben a börtönön kívül dolgozzon és csak estére jöjjön vissza. Ez több okból előnyös: a kinti bérből meg tud takarítani, tapasztalatokat szerezhet a munkával kapcsolatban és gyakori, hogy ezt a munkát szabadulása után is folytatja.

Minden börtön kiemelt feladatának érzi, hogy a közvetlen környezetével gyakorlati együttműködést alakítson

ki. Ennek egyik fontos eleme a helyi közösségért végzett munka, amely lehet környezetvédelem, helyreállítási munka, sporttevékenységben részvétel (így például elítéltek segítenek Rochesterben egy folyó tisztításában, másutt parkosítanak, takarítanak).

88 börtönbe járnak be különféle csoportok, köztük mozgássérült emberek, akik ingyen vagy esetenként térítés ellenében használhatják a börtön sportlétesítményeit. Ezenkívül értelmi fogyatékos gyerekekkel, vakokkal is foglalkoznak az elítéltek jászolgálati alapon. Több versenyt rendeztek fogyatékosok részére, számos alapítvány és díj támogatásával.

Mintegy 70 intézetben folyik személyiségfejlesztő és szabadulásra felkészítő kurzus, de mindenhol tervezik a bevezetését. Főként az alapvető dolgokra készítik fel az elítélteket (munkahelyszerzés, lakásteremtés), de fejlesztik szociális és kommunikációs készségeiket, önérvényesítésüket és más tulajdonságaikat is. A kurzusokat főleg a *prison officerek* vezetik, ami erősíti az elítélt és a börtönszemélyzet kapcsolatát. A későbbiekben, ha majd a fejlesztési tervek (egyéni programok) megalapozottak lesznek, szétválasztják a befogadást követő és a szabadulást megelőző programpon-
tokat, hogy a kurzusok még célirányosabbak legyenek.

A társadalmi segítség nagyon szép példáját ismerhettük meg a *Board of Visitors* (ellenőrzőbizottság) működésében. Tagjai külső személyek, megfigyelői munkát látnak el a belügyminisztérium részére. A résztvevőket a miniszter nevezi ki helyi állampolgárok közül, akik ezért nem kapnak

fizetést, de költségeiket megtérítik. Minden tag központi tanfolyamon vesz részt, kézikönyv segíti felkészülésüket. A bizottság erénye a civil látásmód, a laikus szempontok, amelyek kettős hatásúak: *egyrészt megelőzik a túlkapásokat, másrészt segítenek elfogadtatni a börtönt a társadalommal.* Ehhez fontosnak tekintik a sajtóval való kapcsolatot. Nyílt politikát folytatnak a sajtóval: *„Ha jól kérdeznek, megadjuk a választ”.* Az újságírókkal rendszeres a kapcsolatuk, így próbálják megelőzni a félreinformáltságból adódó esetleges kellemetlen sajtómegnyilvánulásokat.

Brinsford

A harmadik nap reggelén újra ragyogó napsütés várt bennünket. Mindig mosolygós tolmácsnőnk, Fruzsina kisasszony, ezen a napon is megjegyezte: *„Jó időt hoztak Londonba, remélem, sokáig maradnak.”* Sietnünk kellett, mert Közép-Angliába utaztunk (kérésünkre) vonattal Wolwerhamptomig, amelytől nem messze található a Brinsfordi Fiatalkorúak Intézete. Hamarosan elénk tárult a vörös téglából épült, nyíló rózsákkal, parkkal szegélyezett főbejárata. Körben kettős, hat méter magas drótkerítés húzódik, amely mögött jól láthatók a tömör gyepfelületű sportpályák (football, rögbi, baseball), a pirostéglás lakókörletek, a hivatali épületegyüttes és a kápolna. Mindez egy 400 m-es sugarú körön belül helyezkedik el. Áthaladva a zsilipen egyenesen a főigazgató irodájába invitáltak, ahol *Peter Earnshaw* úr a bemutatkozást követően rövid tájékoztatást adott az in-

tézetben folyó munkáról és saját vezetői felfogásáról. Előadása közben volt egy derűs pillanat, amikor véletlenül az asztalon heverő könyvei közül felfigyeltünk egy Machiavelli tanairól szóló könyvre, amelyet óvatosan fel emeltünk. Amikor meglátta, harsány kacagásban tört ki: „*Uraim, a kettő között nincs összefüggés!*” Ez az esemény megadta az alaphangot, amely egész napunkat derűssé és barátivá tette.

Earnshaw úr elvárja a személyzettől, hogy tagjai tudjanak irányítani, erre legyenek kiképezve (kompetencia) és azonos elveken alapuló állandó követelményeket támasszanak. Eközben megmarad a különféle döntési szinteken lévők önállósága, ami azonban csak a főigazgató által megszabott kereteken belül érvényesül. Így érhető el, hogy az egyes döntési és végrehajtási szinteken lévők tevékenysége egy irányba hat.

A börtön négy egységre oszlik, mindegyiknek sajátos funkciója van. Van befogadórészleg, előzeteseket fogva tartó rész, külön egység a 18–21 éveseknek és tőlük elkülönítve a 15–17 éveseknek, illetve a nagyon rövid (legfeljebb 2 hónapos) büntetéssel rendelkezőknek. Összesen 336 férőhelyük van, de az átlagos létszám 250 körül mozog. Csak fiúkat tartanak fogva, döntő többségük 17 éven felüli.

Pecsét a kézfejen

A főigazgató úr javaslatára felkeredtünk, hogy megnézzük az intézetet. A látogatók fogadására szolgáló terem boxos rendszerű, minden elítélten piros, megkülönböztető mellény

van. Egy elítélthez három látogató jöhet, ehetnek és ihatnak, de csak azt, amit a terem sarkában lévő üzletben megvásárolnak. Az elítélt is megvendégelheti látogatóit. Azoknak a látogatóknak, akik korban és kinézetben összetéveszthetők lennének a fogva tartott fiúkkal, a belépéskor egy pecsétet nyomnak a kézfejére. Mintegy 25–30 fiatalok fogvatartott és 80–90 látogató tartózkodik a helyiségben, 12 felügyelő, arányosan elosztva figyelt és sétált a teremben.

Kérdésünkre elmondták, hogy a börtön területén, ha a látogató megszegi a látogatási szabályokat, a rendőrség odaérkezéséig fogva tartják az ilyen személyt. Hetente van látogatás. A hangulat érzékelhetően oldott és laza, a felügyelők láthatóan nagyon vigyáznak arra, hogy feleslegesen ne zavarják az elítélteket és a hozzátartozókat. A látogatást követően minden egyes elítéltet meztelenre vetkőztetnek és új ruhával látnak el, így biztosítva a tökéletes ellenőrzést, elsősorban a drogek miatti megalapozott félelemből.

A kórházi részlegben 28 férőhelyes, kulturált környezetű, az alapellátást tökéletesen biztosító egészségügyi blokkot láttunk, ahol a falakat részben elítéltek által készített festmények, átlaképek, valamint egészségügyi propaganda-anyagok díszítették. Külön fogászat, szemészet, szükség szerint pszichiátriai szakrendelés van, illetve rendszeresen bejár bőrgyógyász és orr-fül-gégész külső szakorvos. Jelenleg nyolchetes drogellenes kurzust próbálnak ki (12 fővel), amely nem gyógyszeres, kemoterápiás beavatkozásra épül, hanem az emberi kapcsó-

latok helyreállítását, a személyiség önbecsülésének erősítését célozza.

A *rabkonyha* ionizátorokkal, a legmodernebb konyhatechnikai berendezésekkel van felszerelve (a személyzetnek nincs konyhája, hanem egy kb. 100 m-re lévő másik börtönben étkeznek). Az alapanyagot (tojás, hús, zöldség stb.) más börtönökből hozzák, központi koordináció alapján. A közelmúltban bevezették, hogy a beszerzéshez szükséges pénzt megkapják és a továbbiakban önállóan kell ellátniuk magukat nyersanyagokkal.

A körleten egy- és kétszemélyes zárkákat láttunk. Az utóbbiakat azért alakították ki, mert akádnak fiatalok, akik ezt kérték. Két, eredetileg egyszemélyes zárkát összenyitottak, egyikben emeletes ágyon alszanak, itt van WC is, a másikban étkeznek és tanulnak. Ezzel eleget tettek az európai követelményeknek, amelyek arra vonatkoznak, hogy az elítélt ne ott étkezzen, ahol a szükségletét végzi. Műanyag késsel esznek, az ablak plexi, a tükör 15x15 cm-es puha krómozott fémlap.

Az 56 személyes körlet két, egyenként 28 fős szárnyra oszlik. A zárkaajtókat nappal kinyitják, a társalgóban rex, asztali foci, pingpongasztal található, az egész körleten egyetlen tévékészülék. Feltűnt, hogy alig van valaki a körleten, annál többen a sportpályákon, műhelyekben, könyvtárban, a tantermekben.

Nemcsak építészetiileg fekszik a centrumban az oktatási és nevelési központ, hanem a belső élet tevékenységi formáinak is a középpontjában áll. A tervezők a kupolás átriumformával segíteni akarták a sokféle ott

folyó tevékenység átláthatóságát és egymáshoz kapcsolódását. Jól felszerelt kabineteket láttunk, amelyekben rendkívül praktikus tudnivalókat sajátíthatnak el a fiatalok. Így ács munkát, villanszerelést, falazást, tapétázást, csempézést, ház körüli faipari munkákat (ajtó, ablak), zárjavítást, üvegezést stb. Megtanulnak főzni (amit megfőznek, azt megehetik), varrni, hímezni. Van zeneszoba, művészeti terem, kiscsoportos társalgó (6-8 fős), a könyvtárban jogi könyveket is tartanak, bár az elítéltek inkább a krimi kedvelik.

Az aktivitási program úgy épül fel, hogy minden hallgató körforgásszerűen valamennyi tevékenységi formában 10 fős csoportokban vesz részt. Emellett több tanterem szolgál az alapfokú tantárgyi ismeretek elsajátítására. Hangsúlyozzák a számítógépes alapismeretek fontosságát, a számítógép megszerettetését. A kupolához folyósóval kapcsolódik a hatalmas tornaterem, amely állandóan foglalt. Az átlomány is használhatja munkaidőben (amíg az elítéltek ebédelnek) másfél óráig. Kézilabda, kosárlabda és focipálya van felfestve. A 15x15 m-es testépítő teremben a legújabb és ragyogó karban lévő erőgépek láthatók. Kísérőnk elmondása szerint ide járnak a legtöbben.

Ökumenikus alapon

Áthaladva a parkon, irigykedő pillantást vetünk a három füves pályán felszabadultan focizó és rögbizó fiúkra, majd belépünk abba a templomba, amely ökumenikus alapon működik, így minden vallásfelekezet számára

nyitva áll. Jelenleg a legtöbben (kb. harmincan) az anglikán egyház által tartott szertartásokra járnak, ennél kisebb a részvétel a katolikus és más (iszlám, buddhista stb.) felekezetek rendezvényein. Itt is biztosítják a felügyeletet, a karzaton diszkréten elrejtett üveglablakon keresztül figyelemmel kísérik a templomban történeteket. Ily módon nem sértik meg a vallásos érzületet, de kérdésünkre elmondták, hogy ezt egy nemrég lezajlott börtönlázadás tanulságaként vezették be, mert a rendkívüli esemény (amely egy szigorú börtönben, felnőtteknél történt) éppen az istentisztelet adta lehetőségekre épült.

Minden információ (így a templomból esetlegesen érkező is) a diszpécserközpontba fut be, ahol tv-monitorokon, állapot- és tűzjelző táblákon keresztül egyidejűleg figyelemmel kísérhetik az eseményeket. Ottlétünk-kor éppen egy téves tűzriasztás történt, amelyet 10 másodpercen belül tisztáztak. Különös gonddal választják ki azokat, akik itt dolgoznak.

Este 6 óra tájban értünk vissza Earnshaw úr irodájába, aki készségesen válaszolt kérdéseinkre. Megemlégettük neki, hogy feltűnt, milyen jó humorú és kiegyensúlyozott kollégái vannak, mire ő egyszerűen azt válaszolta: „Ezt a munkát jókedély nélkül nem lehet végezni.” Nem akartuk tovább rabolni az idejét, nekünk is fárasztó volt ez a nap, de ő marasztalt bennünket. „Nyugodtan maradjanak, én ráérek, ma este tízig bent vagyok.” A helyzetet kísérőnk oldotta meg, aki közölte, még két órai autót áll előttünk Cheltenhamig, a délnyugat-angliai kisvárosig. Vendéglátóink

azért iktatták be ezt a „vidéki megállót”, hogy másnap rövid autózással elérjük látogatásunk utolsó színhelyét, a *leyhilli nyitott börtönt*.

Leyhill

Amikor már harmadszor haladtunk el az óriási kanadai fenyővel szegélyezett földszintes házak mellett, amelyek virágágyásokkal, ligetekkel tarkított területen húzódtak, egy felsorompó láttán először külügyes kíséroronkban (aki tájékozatlan volt börtönügyi kérdésekben) merült fel a gyanú, hátha ez a keresett börtön. Később nevetve meséltük el az igazgatónőnek, hogy igazából mi falakat, drótkerítést kerestünk. Ehelyett kis portát és felsorompót találtunk egy liget kellős közepén. Ez volt a főbejárat.

Leyhill nyitott típusú börtön, eredetileg amerikai hadikórháznak épült, a II. világháború idején itt gyógyították a légierő katonáit. A terület korábban egy kereskedő birtokához tartozott, aki sok trópusi és más, messzi tájról származó fát telepített. Az arborétum legbecsesebb egyedeit ezek a fák alkotják. Az angol belügyminisztérium 1946-ban létesítette itt nyitott börtönt, felhasználva a hadikórház barakképületeit. Mai formáját, megjelenését több évtizedes munkával alakították ki. Piroséglás, zömmel földszintes, kívül-belül jó karban lévő, minden igényt kielégítő és a büntetés-végrehajtás céljainak maximálisan megfelelő, esztétikailag szép látványt nyújtó épületeket láttunk. Az egyes blokkok elszórtan, de egymással célszerű kapcsolatban állnak, kivételt képez az elítéltek szállását biztosító épü-

letegyüttes, ahol minden elítéltnak saját szobája és ahhoz kulcsa van. Ez az épületegyüttes viszonylag távol esik a többi épülettől, egy liget szélén található. Reggel fél nyolctól este háromnegyed kilencig munkaidőn kívül szabadon jöhetnek-mehetnek az elítéltek a börtön egész területén. Az éjszaka folyamán ez a mozgásszabadság lecsökken a lakóépület belsejére.

Mindezeket már *Sally Swift* megbízott főigazgató asszonytól tudtuk meg, aki vezető munkatársaival együtt nagy szeretettel fogadott bennünket az intézet tárgyalótermében. Megismertük *Mr. Beetlestont* (az aktivitási program vezetőjét, aki 3. számú igazgató), *Mr. Gounderillt* (a mezőgazdasági munkák főnökét) és *Hunt* urat (az ipari részleg vezetőjét). Nagy örömeinkre egy jól öltözött, őszhajú úr

magyarul szólott hozzánk: „*Legyenek üdvözölve Leyhillben!*”, és átnyújtott egy általa készített magyar népi motívumokkal és magyar címerrel díszített üdvözlő és tájékoztató anyagot, amelyet a helyi újság, a *The Leyhill News* szerkesztőségi gépein állított össze. Az úron sötét nadrág, halványkék csíkos ing, kék mellény és fekete cipő volt. Tizenöt éves ítéletének harmadik évét töltötte és csak pár hónapja került ebbe az intézetbe. 1957-ben hagyta el Magyarországot. Könnyező szemmel kérdezgetett arról, milyen is ma Salgótarján és környéke. Swift asszony bátorított minket, kérdezzünk bármit az elítélttől, velünk lesz egész nap.

Megtudtuk, hogy a 410 férőhely lényegében be van töltve (ez 410 egy személyes szobát jelent!). Az átlagos ítéleti idő nagysága 14 év, 120 életfogytiglanra ítélt tölti itt fogva tartásának utolsó 6 hónapját, de található néhány rövid idős elítélt is, mert a lényeg az, hogy az elítélt kifogástalan magatartású, jól együttműködő legyen. Ha valaki elszökik vagy súlyosabb cselekményt követ el (például verkszik, külső munkahelyen botrányt okoz), sokkal szigorúbb börtönbe szállítják és Leyhillbe többé nem kerülhet vissza. Az elítéltek sétánk során érdeklődéssel fordultak hozzánk, többször beszélgetést kezdeményeztek velünk. Az egyik alkalommal egy életfogytostól megkérdeztük: „*Uram, nem gondol néha a szökésre?*” Maliciózan azt válaszolta: „*Minek? Itt nincsenek falak!*”

Itt (a korábban tapasztaltakhoz hasonlóan) teljesen mindegy, hogy az elítélt tanul, más elítéltet oktat, kész-

WE WELCOME
YOU TO

LEYHILL

ÜDVÖZÖLJÜK A KÜLDÖTTSEGET
LEYHILL NÉVEBEN

ségfejlesztő tanfolyamra jár, vagy ipari, mezőgazdasági munkát végez, *a lényeg az aktivitás*. Minden ilyen esetben jár neki a *jelképes heti 7 font* honorárium. A börtönszolgálat efféle finom ösztönzéssel, indirekt módon bírja rá az elítéltet arra, hogy önmaga érdekében, önkéntes választással ilyen módon is készüljön a szabadulás utáni életre. Egy indiai fiatalember például, aki 20 éves alapítéletét töltötte és korábban — saját értékelése szerint is — komoly hiányosságai voltak az emberekkel való kapcsolatteremtésben, több tréning (közte számítógépes kurzus) sikeres elvégzése megkoronázásaként az általa éppen most befejezett „*communication skills*” (érintkezési képességek) tanfolyam záróvizsgájaként azt a feladatot kapta, hogy a magyar küldöttséget vezesse végig a börtön oktatási centrumán. Véleményünk szerint — amit a főigazgatónőnek tolmácsolunk — kitűnően vizsgázott. A faipari üzem előtt ez az elítélt udvarias búcsút vett tőlünk, már várták tanítványai.

Hunt úr, az ipari részlegek vezetője elmondta, hogy az elítéltek egy csoportja a közeli városokban dolgozik, tömegközlekedési eszközzel jutnak el a munkahelyükre. Van, aki biciklivel jár ki dolgozni. Néhányan részesülhetnek „hostel”-megoldásban (kint dolgozik és egy olcsó szálláson lakik, mindez felügyelet mellett az utolsó 6 hónapra vonatkozhat). A munkát végzők egy része (90 fő) az általunk is megtekintett korszerű üzemekben dolgozik, így a *könyvkötészetben*, a *mosodában*, vagy a *faipari műhelyben*. Kiemelnénk, hogy ez utóbbiban különféle börtönöknek magas színvona-

lon és kiváló minőségben bútorokat, nyílászárókat, egyéb faipari termékeket gyártanak.

Mezőgazdasági részleg

Kilépve a műhelyből, *Gounderill* úr várt bennünket a következő szavakkal, viccesen utalva *Hunt* úr korára: „*Kedves vendégeink, idáig a nagyapám kísérte önöket, most pedig én következem!*” — és kihúzta magát a 190 cm feletti, 26 éves vöröshajú fiatalember, aki többször kihangsúlyozta, hogy az ő részlege a legjobb az intézetben. Ezen senki sem sértődött meg, sőt harsány nevetés nyugtázta az élcelődő szavakat. Mint utólag kiderült, ez az összehasonlítás teljesen indokolt volt. Először a zöldségfeldolgozót és a hűtőkonténereket néztük meg, ahonnan 27 más börtönt látnak el fagyasztott zöldséggel. jelentős a szállításuk — mivel központi clostóhelyként is működnek — tejből, húsból és tojásból. Maga a farm (itt 100 elítélt dolgozik) évente 110 tonna paradicsomot, 50 tonna uborkát, 800 ezer virágpalántát (ez az egyetlen termék, amit külső piacon is értékesítenek) állít elő. 3000 tonna krumplit, 500 tonna káposztát dolgoznak fel, fagyasztanak, ezeket télen használják fel helyben, vagy más intézetnek szállítják. Megkapó az a gondoskodás, ahogyan a hagyományokat őrzik. Megmutattak egy juhtenyészetet, amely kihalóban lévő fajta védelmét szolgálja, láttunk továbbá régi típusú traktorokat, gépeket, kéziszerszámokat, amelyeket szeretettel gondoznak és őriznek. Egy-két hektáron

a régi művelési és betakarítási módokkal ismertetik meg az elítélteket és a környék iskolás gyerekeit. Ugyanilyen megfontolásból őrzik és gondozzák az arborétum öreg fáit és bokrait, amelyek között számos közös eseményt rendeznek a környékbeli lakosokkal.

2,7 hektáron alumíniumvázás üvegházban *tápvíz kultúrás biokertészet* létesítettek, ahol 15 cm-es tőtávolság mellett és 80 cm-es sortávolsággal az átlaghoz képest négyszeres terméshozamot elérve termesztik a paradicsomot, paprikát, uborkát. A tápvízadagolást, a páratartalmat és a hőmérsékletet számítógéppel vezérlik. Vegyszereket nem, inkább biológiai növényvédelmi módszereket alkalmaznak, a beporzást poszméhekkel oldják meg. Emellett sok virágot, palántát, dísznövényt, díszcserjét is termesztenek, Gounderill úr látható büszkeséggel vezetett minket körbe üvegházás birodalmában. A múlt évet mintegy 1 millió fontos eredménnyel zárták, amit természetesen befizettek a központnak.

Látogatásunk utolsó programjaként két csoportra szakadva megtekintettük az elítéltek lakószobáit, amelyek egységesen 2,5x2 m nagyságúak, WC és zuhanyozó a folyosón található. A berendezési tárgyak itt is, mint az irodákban általában rendkívül puritánok, de célszerűek. A kísérő felügyelő minden esetben, amikor megnéztünk egy-egy ilyen szobát, előtte mindig bekopogott és elnézést kért a zavarásért (a felügyelőnek természetesen joga van bármikor ellenőrzés céljából belépni a szobába, de csak az általános kulturális szabályoknak

megfelelő stílusban). Ez így egyik félnek sem jelent problémát. Televíziót alig láttunk, itt is előnyben részesítik az aktivitást. Van bridzsklub, lehet biliárdozni, pingpongozni, de az elítéltek többsége inkább elsétál a központi sportcentrumba, ahol testépítés, csapatsportok, tenisz, tollaslabda stb. közül válogathat. Sokan veszik igénybe a városi uszodát, ahová hetente egy alkalommal kijárhatnak.

Elítéltek vitaklubja

Érdekességként megemlíthetjük, hogy az elítéltek vitaklubja a legutóbbi ülésen egy helyi ifjúsági szervezetel közösen a következő témát dolgozta fel: „*A keményebb büntetés nem válassz az emelkedő bűnözésre.* Többször utaltunk a börtönlakók és a környéken élők kapcsolati formáira (virágkiállítás, arborétum, különleges juhfej stb.). Nemcsak a kintiek segítik az elítélteket, hanem ez fordítva is legalább ennyire igaz. Számos elítélt feladatának érzi, hogy teljesen önként értelmi fogyatékos vagy mozgássérült gyerekekkel foglalkozzon szabadidejében. Rendkívül fontos szerepet tölt be a helyileg, elítéltek által szerkesztett, írt és számítógépes technikával készített „*The Leyhill News*” (havilap, amit az elítélteken túl a környék lakosai között is ingyen terjesztenek, amely az ő életükkel is nagy terjedelemben foglalkozik).

A sok élménytől bódultan bandukoltunk a kijárat felé, egy csoportképhez való összeállásra még volt erőnk a királynő által adományozott fa előtt. Elérve a felsorompót (ez az egyetlen „biztonsági berendezés”), az

említett magyar származású elítélt odasúgta egyikünknek: „*Most meg fogom viccelni Beeston igazgató urat.*” A kölcsönös kézfogások és a szokásos „bye-bye” köszönések után X úr, az említett elítélt szintén kezét fogott az igazgatóval és mondta, hogy „bye-bye”. Az igazgató értve a viccet, átfogta a vállát és azt mondta: „*Hohó, maga csak akkor mehet el, ha valaki a látogatók közül itt marad maga helyett.*” Ekkor már „szerencsére” a gépkocsiban ültünk, de még hallottuk a csínytevést kísérő harsány nevetést.

*

Előítéletekkel utaztunk Angliába, mert alig tudtunk valamit börtönrend-

szerekről, az emberek egymás közötti és hivatali kapcsolatairól, a mindennapi életről. Képzeletünkben az angolok hüvösek, tartózkodóak, nehezen megközelíthetőek, sajátos humoruk van. A valóság teljesen másnak bizonyult. Nem akarunk az általánosítás hibájába esni, de azok, akikkel mi találkoztunk, kimondottan jó kedélyűek voltak, kiegyensúlyozottak, egyszerűek, praktikusak, a másokra odafigyelők, udvariasak és előzékenyek. Ezek a megnyilvánulási formák áthatják mind a hivatali, mind a magánszférát és ezt nem befolyásolja lényegesen az sem, hogy az egyik fél éppen elítélt.

Cserey Gábor — Csetneky László